

Prikaz knjige

Marta Račić, *Identitet moliških Hrvata*.

Hrvatska Kostajnica: Ogranak Matice hrvatske Hrvatska Kostajnica, 2024., 179 str.

DOI: <https://doi.org/10.11567/met.2026.8>

Identitet moliških Hrvata autorice dr. sc. Marte Račić inspirativna je knjiga koja pruža opširne uvide u manjinsku hrvatsku zajednicu u talijanskoj pokrajini Molise, njezinu prošlost i sadašnjost. Autorica se s moliškim Hrvatima prvi put susrela 1988., da bi zatim obranila diplomski rad na temu „Proljetni običaj Majo kod moliških Hrvata” te se potom vratila ovoj zajednici godinama poslije, kada je u okviru doktorskog studija istraživala kulturni identitet moliškohrvatske zajednice. Završeni studij talijanskog jezika i književnosti, kao i dugogodišnje aktivno korištenje talijanskog jezika, praćenje kulturnih i društvenih zbivanja u Italiji, umnogome joj je olakšalo pristup temi.

Autoričina se knjiga bavi potomcima hrvatskih iseljenika, koji su u bijegu pred Osmanlijama, krajem 15. i u 16. stoljeću, napustili šire područje doline Neretve i Makarskoga primorja te se nastanili u brdovitim dijelovima današnje talijanske pokrajine Molise. Donedavno su se kod nas nazivali i *molizanskim* Hrvatima, dok su ih nekada Talijani nazivali *Slavi* ili, dijalektalno, *Schiavoni*, odnosno *Schiavuni*. Danas su oni *Croati molisani*, kako i mlađi predstavnici te zajednice sami sebe nazivaju, dok su stariji autoričini sugovornici naveli da ih Talijani (i dalje) nazivaju *Slavima*. Knjiga je

značajnim dijelom preuređena autoričina doktorska disertacija (obranjena 2018.), no osvježena dodatnim, kao i recentnim, terenskim istraživanjima i saznanjima. Formalno je podijeljena u sedamnaest poglavlja (uz četiri im dodatka: sažetak, izvadak iz recenzija, literaturu i bilješku o autorici), no sadržajno je možemo podijeliti na tri dijela. U prvom, najopsežnijem, dijelu autorica nas upoznaje s ciljem i metodologijom svog znanstvenog istraživanja te korištenom terminologijom; donosi povijesni pregled dosadašnjih istraživanja o moliškim Hrvatima, potom i faze procesa koji naziva revitalizacijom identiteta moliških Hrvata; te nas upoznaje s aktualnim aktivnostima ove manjinske zajednice, njihovim narodnim običajima, književnim stvaralaštvom i kršćanskom tradicijom. U drugom dijelu knjige prikazani su rezultati terenskih istraživanja, provedenih 2016. i 2024., dok u trećem dijelu donosi analizu rezultata arhivskih i kvalitativnih istraživanja, kao i zaključke. Polazište istraživanja bio je moliškohrvatski identitet, s tezom da je identitet bio osnova procesa revitalizacije ove zajednice, započetog krajem 1960-ih, kada je opstanak zajednice bio ugrožen iseljavanjem u gradove i napuštanjem tradicionalnog načina života (str. 19).

Moliški Hrvati su tek 1996. u Talijanskoj Republici stekli status povijesne jezične manjine, pri čemu nas dr. sc. Račić upoznaje s važnom činjenicom da zakonodavstvo Talijanske Republike ne priznaje etničke ili nacionalne manjine, već isključivo jezične ili povijesne jezične manjine. Hrvatski je jedan od devet povijesnih manjinskih jezika koje priznaje Italija.

Uz njega, to su: njemački, francuski, franko-provansalski, okcitanski, slovenski, albanski, grčki i katalonski. Tri su općine koje su 1996. dobile status hrvatske povijesne jezične manjine u pokrajini Molise: *Acquaviva Collecroce / Kruč*, *San Felice del Molise / Filič* i *Montemitro / Mundimitar*. Posljednje autoričino istraživanje obuhvatilo je i četvrtu općinu, *Tavenu / Tavelu*, koja je 2017. dobila status povijesne jezične manjine, i u kojoj se, autoričnim riječima, istražuju i njeguju hrvatski korijeni i tradicija (str. 89). Te su četiri općine ujedno i jedina mjesta u Italiji kojima se priznao status hrvatske povijesne jezične manjine. U te četiri općine danas ukupno živi oko 1.900 stanovnika, pri čemu nisu svi govornici moliškohrvatskog idioma (takvi se podaci službeno ne prikupljaju). Jezik kojim govore moliški Hrvati nazivaju „našim jezikom“, a govor *na-našo* (Mundimitar), odnosno *na-našu* (Kruč). Karakteristika ove hrvatske manjine je da tijekom povijesti „nije sačuvala svoje ime niti ime jezika kojim je govorila, nego je tijekom procesa revitalizacije stekla svijest o imenu i podrijetlu“ (str. 166). Jezik autorica smatra jednim od najvažnijih sastavnica njihova identiteta, a za njegovu revitalizaciju ključan je rad osviještenog pojedinca, pri čemu se u knjizi ističe pojava, rad i osobnost Agostine Piccoli. Njezin je život i djelovanje autorica detaljno istražila. Agostina je bila nasljednica istraživača i čuvara moliškohrvatske baštine, u smislu interesa i zapisivanja o njima. Radi se o nizu značajnih osoba, koji započinje s Bartolom Kačićem, preko Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Mede Pucića, Giovannija De Rubertisa, Josipa Smodlake, Milana Rešetara; pa

do Giacoma Scottija i drugih koji su djelovali od 1950-ih. Buđenje svijesti o vlastitom jeziku moliških Hrvata dr. sc. Račić stavlja u 1967. godinu, kada je pokrenut dvojezični časopis *Naša rič*, ubrzo nakon toga preimenovan u *Naš jezik / La nostra lingua*. Bavio se povijesnim temama vezanim uz moliškohrvatsku zajednicu, potom jezikom i običajima, a u njemu se objavljivala i poezija i proza na moliškohrvatskom govoru. Izlazio je do 1972. Izdvajam ovdje i Giacoma Scottija koji je iza 1966. objavio više knjiga i članaka o moliškim Hrvatima, a svoja istraživanja objedinio u knjizi „Hrvatski trokut u Italiji“ (2006). Drugi značajan proučavatelj kulture i običaja moliških Hrvata bio je grkokatolički svećenik Božidar Vidov, koji je od 1968. do 1981. objavio jedanaest knjiga i brošura o ovoj hrvatskoj manjini. Značajan je bio i učitelj Angelo Genova, koji je u dva navrata, 1950-ih i 1960-ih, bio i načelnik općine Filič te je značajno doprinio očuvanju kulture, ali i izmijenio karakter mjesta Filič iz „siromašnog poljoprivrednog sela u šarmantan gradić opremljen svim blagodatima za ugodan život“ (str. 59–60). Cilj tih prvih, svojevrsnih prosvjetitelja i obnovitelja moliškohrvatske zajednice, od 1960-ih pa sve do 1980-ih, bio je potaknuti članove zajednice na učenje jezika i njegovanje vlastite tradicije. I Agostina Piccoli objavljivala je radove o moliškim Hrvatima čijoj je zajednici pripadala. Dr. sc. Račić u svojoj je knjizi istražila i zapisala njezinu biografiju te joj time priredila svojevršni *hommage*, kao osobi značajnoj za ponovno oživljavanje zajednice moliških Hrvata u 1990-ima. Nakon njezinog preranog i tragičnog odlaska (A. Piccoli je 1998. izgubila život u pro-

metnoj nesreći) osnovana je Zaklada „Agostina Piccoli“, koju je vodio Agostinin suprug Antonio Sammartino, a koja je i dalje aktivna u Mundimitru. Zaklada je dovršila *Rječnik moliškohrvatskoga govora Mundimitra*, djelo Agostine Piccoli. U knjizi dr. Račić donosi i prikaz aktualnih djelatnosti Zaklade, s posebnim osvrtom na aktivnosti mladih članova, kao onih o kojima će ovisiti daljnja opstojnost zajednice.

U knjizi se opisuju i tradicijski običaji svih četiriju sela, između ostalih: *Majo* (ophod kostimiranog muškarca koji simbolizira dolazak mjeseca svibnja) iz Kruča, *tombolo* ili umijeće izrade čipke iz Tavele, *Fešta do Kapele* kojim se obilježava doseljenje u Mundimitar, te *Fešta od Kašteja* ili obilježavanje doseljenja u Filič. Autorica isto tako opisuje i katoličke običaje moliških Hrvata, pastoralni rad u njihovoj zajednici, kao i značaj kardinala Franje Šepera za zajednicu. Knjiga je i značajan izvor riječi, odnosno poezije moliških Hrvata, koji govore štokavsko-ikavskim dijalektom. Ona će svakako biti koristan izvor onim istraživačima koji će uspoređivati govor(e) moliških Hrvata sa stanovnicima Dalmacije u kojemu se govori štokavsko-ikavski dijalekt, kao i s predstavnicima hrvatskih manjina u drugim zemljama. Takvim bi se istraživanjima moglo doći do novih spoznaja kako migracije utječu na očuvanje govora materinskog jezika, odnosno koje su razlike između aktualnog materinskog jezika i onoga kakvog su sačuvali potomci onih koji su ga nekada govorili.

Kvalitativno etnografsko istraživanje koje je autorica u dva navrata provela u pokrajini Molise, obu-

hvatilo je i intervjuiranje dvadeset i sedam kazivača, od kojih sedamnaest moliških Hrvata, devet Talijana i jedne gradišćanske Hrvatice. Cilj je bio utvrditi markere identiteta unutar zajednice te markere identiteta kojim ih označavaju sumještani koji ne pripadaju njihovoj zajednici. Istraživao se jezik, kulturna obilježja i tradicija te emotivni odnos i stav prema manjinskoj zajednici, odnosno kako oni „drugi“ vide Moližane hrvatskog podrijetla. Izdvojit ću jedno, reprezentativno kazivanje moliške Hrvatice srednjih godina: „Kada sam bila u školi, profesori su mi govorili: ‘Ti nisi Moližanka!’ Mi smo govorili ili *na našo* ili talijanski, ali bez akcenta. Dok su Talijani, Moližani, govorili talijanski u kojem se osjetio moliški dijalekt. Naš talijanski je čist jer ne govorimo nikakav dijalekt, mi imamo svoj jezik *na našo*. I to mi daje zadovoljstvo, jesmo mali, ali govorimo dobro talijanski.“ (str. 141).

Osim važnosti jezika, autorica ističe u zaključnim poglavljima i tri druga područja bitna za održivost ove, ali i bilo koje druge manjinske zajednice, te ih naziva modelom održivosti ugrožene manjinske zajednice. Naime, moliškohrvatska zajednica ugrožena je jednako kao i svaka druga slična, ruralna zajednica, najviše iseljavanjem mladih koji ne nalaze adekvatne prilike za zapošljavanje u mjestu u kojemu su odrasli. Ta tri područja na kojima treba djelovati jesu: obrazovanje i znanstveno-istraživački rad, kulturne i društvene aktivnosti, te odnosi s javnošću, u smislu osvješćivanja javnosti o postojanju i vrijednostima manjinske zajednice. Zaključno ističem da je knjiga važan izvor znanstvenicima iz

područja etnologije i kulturne antropologije, filologije, sociologije i povijesti, a budući da je pisana jasnim i tečnim jezikom, te obogaćena slikov-

nim prikazima, interesantna će biti i svima onima koji žele dobiti širi uvid u život moliških Hrvata.

dr. sc. Rahela Jurković